

ban halálozott el, 1797 január 25-én. Hillebrandt művészete egy átmeneti kornak a jelensége, egy átmeneté, mely a nagy Johann Lucas Hillebrand mozgalmas barokkjától, a „Louis XVI. stílus” egyszerűsítő felfogású művészetén keresztül a szigorú formájú klasszicizmus kialakulásáig ível.

Nem helyezhető századának legnagyobb építői sorába — az egyéni alkotó erő nem volt sajátja —, de alapos iskolázottsága és jóízlése szerencsésen beleillesztették művészetét a kor haladó művészeti áramlataiba. Tevékenysége azért mégis felette jelentős, kivált hazánkban, hol közel félszázados működése alatt úgy is mint alkotó, úgy is mint irányító, építészeti hatalmas vezérlő alakja lett és ezáltal a magyar építészeti történetében kiváló helyet biztosított magának.

Az ízléses kiállítású könyv, melyet 8 melléklet díszít, az értekezés sikerült német fordítását is közli.

Székelly Miklós.

Verseskönyvek. (Bárd Oszkár: Mi lesz velünk? Boross Sándor: Árvaság. Gyökössy Endre: A termő élet rímei. Harsányi Pálné Teleki Janka: Apám. Palágyi Lajos: Parittyá. Szegedi István: A halhatatlan hitves. Vidor Marcel: Muzsikál az élet.)

Bárd Oszkár kötetének egy része fanyar művészettel állítja elének a háború óta felfordult világot s részvéttel, részvétet keltőn teríti ki a mai ember megtépdesett lelkét, minden kétségével, jajveszékelésével. Nehéz, keserű versek; romok, üszkös gerendák fojtó füstje áporog belőlük; nem szalonok asztalára való, nem is művészi kielégülést szerzők. A költő véresen tépi ki magából a mondanivalót, hörgést, fuldokló zokogást hallunk, mely már-már káromkodássá keseredik. Néhány java vers korunk zűrzavarának komor, dísztelen rajza s oly vígasztalan, mint maga a modell. De Bárd Oszkár még ennél is tovább megy, művészete elveszti kevés természetességét s belső erő híján különöségeivel igyekszik felkeltetni a nagy lelki zaklatottság, bizarr eredetiség ingerét. Ady óta alig szabadult költő a nagy dekadens hatása alól. Bárd Oszkár is mintha többé-kevésbé az ő fia lenne; öntudatlanul

utánozza modorát, mozdulatait, abban a hitben, hogy magát adja, pedig egyénisége csak kölcsönvett frazeológián át ködlik felénk.

Sok magyartalanság bánt ezekben a versekben. Viszont a túlzott verselési bravúr sokszor valóságos rím-gimnasztikává fajul, parafa-ízt ad a szavaknak s rácáfol a tartalom komolyságára:

De lássuk be, hogy nincs ma óriás itt
s ne várjunk attól semmi óriásit,
ki mit sem tesz, csak óriásit ásit...

Bűnben, gyalázatban, szeretetben, gögben,
Bosszúban, ami a gyilkolóban bóg benn...

Ezek az esztergályozások nem kivételek; szaporán fordulnak elő s mintha szemlélatomást rajtuk, a különös hangzásokon fordulna meg a vers. (Kicsi karja: kicsikarja; árny alatt: árnyalat; körébe: tör-é be; stb.)

Bárd Oszkár szocialista költő; verseiben vezércikkek, szangvinikus szónoki beszédek prózai nyelve végül a szelid poéta szavával s túldörgi, sokszor túlesikorogja, túlberregi az utóbbit. De a groteszkül hangos, dagályos szólamokon mégis keresztüldobog egy egyetemes ember igazságért s a szűk meleg családi otthonért vergődő, viaskodó poéta nemes szívverése.

Boross Sándor kivételes tehetség a mai harmincévesek közt. Nem tartozik a dobbal-sípval felfedezettek közé s igen ritkán, bizonytalan időközökben jelennek meg a költeményei. Első kötetét pár évvel ezelőtt Singer-Wolfner adta ki (Tánc). Azóta kiváló művészek szavaltak tőle (Jászai Mari, Bartos Gyula) s néhány verse széltiben ismert.

Egyike a legérdekesebb egyéniségeknek. Mondhatni az ősi ösztön poétája. Minden során érezzük, mennyi tünődés, vívódás fakasztotta gondolatait s milyen mélységekből merít. Fantáziája a nagy minden-ségben jár, egyéni világát messzire kivetíti, széles hátteret von mögé s egyetemes képet fest róla. Nyelve erős, mélyen, hosszan zengő, nagy színpompájú. Szavai hol súlyos pórrölycsapások, hol szerelmesen lágyak, hol viharosak, villámtól terhesek, ódai szárnyalásúak. Széles ecsetvonással fest, sajátos képeinek rembrandti tónusuk van.

Boross Sándor tehetsége még fejlődőben: megjelenésén a forrongás,

az útkeresés különös bája ömlik szét. Költeményeinek java már eddig magas csúcsokat jelöl s még félig érett, zavaros, darabos verseim is rajtuk az igazi tehetség nyoma. Van néhány hibátlan verse, melyeket ma csak ő írhatott meg; ezek eredeti, senkivel össze nem tevésthető poétának mutatják. (Künn a földön. Anna. Másodszor Mohács. A világtörténelemből. Garabonciás.)

Gyökössy Endre legújabb verseskötényét episztolák nyitják meg, költőtársakhoz írt versek. Egy-egy kedves kézfogás, pár szíves szó, elmult élményekre, emlékekre hivatkozások. Gyökössy nem egyéníti eléggé íróársait, inkább a felszínen mozog s a helyszíni hangulatot rendszeren az illető költő valamelyik verscímével, ismertebb szavával vagy karaktervonásával pótolja.

Ringyongy szóbeszéd sohse bántson,
Ne horkanj fel a sunyi gáncson.
Az élet sokszor meg is öklöz.
S te csak maradj hí a kis örömhöz!
Van, aki híen hajlik hozzád
És megcsókolja hí, csókos szád!
Van kenyered, ágyad és álmodt...
Mit akarsz ennél nagyobb boldogságot!

Ez a gondolat vörösfonala Gyökössy kötetének. Zajtalan boldogság, áldott középút. Amilyen mérsékelt és gazdaságos az életelv, olyan a kifejezési formája is. Gyökössy Endre a közmondások világos, józan hangjára hangolja nyelvét, melyből többször hiányzik a művészet erősebb olvasztó tüze. A vers néha egészen primitív, szinte kivetkőzik ritmusából s prózái lábán megy tovább. Másutt meg virágos, édeskés szavak. Sokszor az a benyomásunk, mintha utolsóelőtti fogalmazást olvasnánk: a gondolat nem érvényesül, még csak lappang. Érdekes, hogy Gyökössyt, aki pedig Arany és Petőfi iskolájához tartozik, szintén érintették a modern áramlatok. Itt-ott törekvést érzünk, hogy eddigi formáit megtörje, komplikáltabbá tegye. Vajjon fordulópont lesz-e ez Gyökössy mondanivalójában is? Jó volna, mert legújabb kötete — nemes világnézete ellenére — jórészt ismétlése régebbi szebb verseinek.

Harsányi Pálné, Teleki Janka verseit most olvassuk először. Semmi iskolázottság, semmi verselő készség, rossz rímek, csekély önkritika. S mégis, Teleki Jankának gyermeki szeretete rossz rímeken,

Napkelet.

bukdácsló ritmuson keresztül aszszonyi ösztönszerűséggel érvényesül, strófacát fűt át s mind e dadogásban nem egyszer eltalálja a hangot, mely belső gerincet ad, ha nem is számottevő gondolatnak, de legalább az érzésnek.

Palágyi Lajos újból szétröpített egy mellényzsebre való szatirát, ötletet. Legtöbbjük pár sornyi felirat, vagy sírfelirat élők eleven homlokára. A kiábrándult, nyugodtnak látszó, de titkon vérző poéta, az életben csatát veszett művész-filozófus költői győzelme ez az eszmék birodalmában. Vértelen győzelem, művészi játék, minden maró gúny mellett, hiszen a világ ezer Sokrates iskolájában sem javul meg s a lekére többnyire azok nem figyelnek, akiknek szól. Palágyi mosolyog és mosolyogtat, néhol megcacagtat, de sohasem sért s mindenkor semleges magasságból, minden párt fölé emelkedetten dobálja parittyaköveit. Epigrammáinak sajátos élük, hangjuk, modoruk van. Legsikerültebb mondásaiban semmi felesleges dísz, semmi hiányzó árnyalat. Csupa pompás megfigyelése az élet száz meg száz ellenmondásának, tökéletlenségének, nagyságok kicsiségének, kicsinyességének. Néhány ötletet közlünk a notesznyi könyvecskéből:

Van ó-magyar és új-magyar,
Nemes-magyar és nemtelen,
Van ál-magyar és mű-magyar,
Szemes-magyar és szemtelen.
Engem hazám nagy gondja mar:
Van-e még, aki csak magyar!

Örülj magyar! elpártolt egy fiad.
Búsulj oláh! már téged támogat.

Poéta az van itt temérdek,
Csak műértő kevés e honban —
Volna csak sok műértő lélek,
Kevés poéta volna nyomban.

Meghalt a költő. Ere-szobrot neki.
Legyen majd mű, mely nevét hirdeti.

Szegedi István „magános hegedűszava“ merő artisztikum, secesszió. Márványhús versek, inkább mosolygó mélabút, mint mélyebb fájdalmat kifejezők. Ok nélkül való, állandó kód az egyiken, fanyar, gúnyos fölény a másikon; ami e kettő közé esik, egy csomó hangulatkép, miniatűrvers, mely hajszálcsovön lélekliz; pompásan ötvözött, néha túlságosan kiegyensúlyozott strófák. Bánat és öröm egyformán játékszanyag a poétának; muzsikát,

szép szavakat csinál belőle, osecsebecsét. Néha azt hisszük, mintha hat golyóval játszanék a költő; inkább a szavak virtuózitását, a ritmus bizarr lendületeit, hajladozását érezzük, a gondolat maga lenn marad, a csattanó bágyadt. Szegedi versei sokszor egy meg nem írt nagy vers ornamentikájául hatnak s inkább kötetben, egymásután olvasva élnék igazabban. Néhány állatképe erős szatirai tehetséget mutat.

Vidor Marcel legújabb verseskötönyve jóhiszemű kirándulás a divatos kísérletek ingoványos területére. Kérzik ezekből a versekből, hogy költőjük egészen sajátos hangulat hatása alatt írt, de csak önmagának; felhők szeszélyes kavargásaként születtek bizarr ötletei, érzései, melyeknek kevés a melegük, sok a fényük s nyomon követésre igen nehéz a lojikájuk. Artista játéka, boszorkányos rím-sortüzek, nem egyszer síváran kongó rímelés, lükettetés. Egy-egy szó-tengely körül szavak kaleidoszkópja kering, az olvasóban támadó érzést már csirájában új érzés szorítja ki s valami egységes tarkaság, színzavar kerekedik verssé.

Vidor Marcel tavaly kiadott verseskötönyvében már jelentkezett ez a gesztus, most egész kötetet kívánt. Nekünk nem nyújtott különös élvezetet, minőt régebbi szép versei után várhattunk volna. Bár lehet, hogy enerváltabb lelkek szépséget találnak egy számunkra nagyon elvont szimbólum útvesztőiben s rokon hangulatot kelt bennük egy kusza érzés- és gondolatködlés, mely rák nézve hatástalan. *Vajthó László.*

Logika. (Az igazság elméletének alapvonalai. Írta Pauler Ákos.) A logikát általában száraz tudománynak tartják s valóban száraz is igen sok elterjedt tankönyvben, kézikönyvben. Aki azonban kézbeveszi Pauler Ákosnak ezt a legújabb szép könyvét, az hamarosan jobbról fog meggyőződni; meg fogja tanulni, hogy a logika végtelenül érdekes tárgy is lehet megfelelő gondolkodó kezelésében, sőt, hogy egyrészt a legmélyebb filozófiai kérdésekkel, a lét végső problémáival szorosan összefügg, s másrészt a művészetrel is határos. Paulernek ez a kötet igazi műalkotás, valódi kis műremek. És mennyi szeretettel, tárgya iránti

lelkesedéssel van megírva! Milyen mély és milyen finom az az egészlet átható pár vezérgondolat, amely azután ebben a nagy romantikus filozófusokra emlékeztető végösszegezésben csendül ki: „Valamint a szeretet, úgy a megismerés is vágyódik tárgya után: azt minél teljesebben át akarja tudatával ölelni. Mindkettő bizonyos recipiálásra törekszik, azaz tárgyát minél teljesebben be akarja fogadni. A megismerés is, hasonlóképen a szeretet-hez, a tárggyal való bizonyos egyesülésre törekszik. És valamint a szeretet, az ismerés sem képes tárggyal sohasem betelni és a vele való szakadatlan érintkezésre vágyik. Ezért úgy a szeretetben, mint a megismerésben a végtelenség egy neme lappang, sőt mindkettő a végtelenség és az örökkévalóság utáni vágyak egy-egy formája.” Ennél azonban még gyönyörűbben fejezi ki ugyanezeket a gondolatokat a csatolt németnyelvű tartalmi kivonatot, amely részben tömörsége miatt, részben, mert a német nyelv az ilyen eszmék fejtegetésében kiváltkép kiművelt, igazán klasszikus nyelv, — olyan meglepő költői szárnyalással zárja ezt a nehéz, súlyos, szigorúan tudományos könyvet, hogy minden olvasója lelkében sokáig, nagyon sokáig visszhangzó benyomást hagy hátra. És lehet-e tudományos könyvnek is szebb sikere?!

Ez ismertető sorok írója régebbi időkben nehezen tudott megbarátkozni a stilisztikával, míg alapos, széles látókörű és az ott rejlő legmélyebb problémákkal foglalkozó német művek nem kerültek kezébe; csak ekkor értette meg ennek a tudományágnak a létjogosultságát, mert a mechanikus skatulyázások sohasem elégíthették ki. Ugyanily feloldó hatással lehet ez a Pauler-féle logika mindenkire, aki eddig csak az unalmasan pedáns, szűk keretek közt mozgó, a hivatalos német s magyar szaktudománytól szentesített gondolkodástanokat forgatott. Itt valami egészen mást kap, ez igazán elmemozdító mű, amint különben ezt tartja a szerző is, az előző szerint, könyve legfőbb hivatásának. Nemcsak filozófiával foglalkozóknak kellene ezt a kötetet végigolvasniok, hanem mindenkinek, aki tudományra adta magát, de elsősorban a szellemi tudományok művelőinek. Valameny-